

THEOLOGIA BIBLICA

Adorjáni Zoltán*

Kolozsvár

Jézus és a samáriai asszony találkozása

(Jn 4,1–42)**

Mielőtt előadásomba kezdenék, előre kell bocsátanom, hogy biblikus szakirányú érdeklődésemet nem tudom teljesen kiiktatni, s ezért először viszonylag részletesebben fogok beszélni a zsidó–samaritánus összeférhetlenség történeti hátteréről. Ezt nemcsak azzal a céllal teszem, hogy érthetőbbé váljék Jézus és a samáriai asszony találkozásának története, hanem azzal is, hogy míg hallják a bibliai és egyéb történeti források tanúságait, felsejlődjék, hogy a hajdani történések tipikusak, s bár évezredek választanak el tőlük, mint ha a mi keresztyén egyháztörténetünk régebbi vagy mai történéseit ismernék fel bennük, sőt mi több, önmagunkat felekezeti mivoltunkban. Az előadás következő részében olyan mozzanatokat emelnék ki Jézus és a Samáriai asszony találkozásának történetéből, amelyek konferenciánk témájához – *Csak aki változik, az marad bű önmagához* (Herbert Haag) – kapcsolódik, végül pedig néhány zárógondolatot fogok megfogalmazni.

1. Közös ősök, közös örökség – kölcsonös ellenségeskedés és elkülönülés

Közismert, hogy a samaritánusok ugyanazon ősektől származnak, mint a júdeaiak, és hogy József utódaitól, Efraimtól és Manassétól származnak. Viszont a 2Kir 17,1 skk. alapján azt is tudjuk, hogy az északi országrész Kr. e. 722-ben bekövetkezett elfoglalása után AsszírIA királya, Salmaneszer Médiába deportálta a zsidó lakosság nagy részét, és helyettük telepésekkel népesítette be a vidéket: *...felvonult AsszírIA királya az egész ország ellen, felvonult Samária ellen, és ostromolta*

---

* Adorjáni Zoltán (Dés, 1956) 1991-től oktat a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben. Doktori címet 2005-ben szerzett a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen *A therapeuták kontemplatív kegyessége* című tézisével. Kutatási területei: az Újszövetség korának kegyességi irányzatai, deuterokanonikus és pszeudoepigráf irodalom, Imre Lajos élete és munkássága. Könyv- és lapszerkesztői (*Üzenet, Ifjú Erdély, Erdélyi Református Naptár, Református Család*) tevékenysége mellett közös tanulmánykötetekben, a *Református Szemlében*, a *Pannonhalmi Szemlében*, a *Confessióban* és egyéb bel- és külföldi folyóiratokban közöl tanulmányokat, illetve esszéket.

** Ez az írás annak az előadásnak szerkesztett változata, amely 2016. nov. 26-án hangzott el Nagyváradon a Posticum keresztyén kulturális központ szervezésében. Ennek a reformáció jubileumára szervezett konferenciának témája a következő volt: „*Csak aki változik, az marad bű önmagához*” (Herbert Haag).

három évig. Hóseá uralkodásának kilencedik évében elfoglalta Asszíria királya Samáriát, Izráelt pedig fogságba hurcolta Asszíriába, és letelepítette őket Halahban és a Hábórnál, Gózáán folyójánál, meg a médek városaiban. (2Kir 17,5–6) Kr. e. 680 és 630 között további deportálások történtek, és ennek következtében Samária területén keverék nép alakult ki az izraelita kisebbségből és a betelepített idegenekből.

A samaritánusok csak a Pentateuchoszt, a Tórát ismerték el szent és vallásuk tekintetében mérvadó, kanonikus könyvnek. Ilyen vonatkozásban bizonyos mértékig a szadduceusok felfogásához hasonlóként képviseltek, és vádolták a zsidókat, hogy a Tórához csatolták a prófétai és más irodalmat, sőt az írástudók értelmezéseit is. Viszont, akárcsak a farizeusi irányzat tagjai, illetve a tanításon felnőtt izraeliták, ők is várták a Messiást, amint azt történetünk is tükrözi: *Az asszony így felelt: „Tudom, hogy eljön a Messiás, akit Krisztusnak neveznek, és amikor eljön, kijelent nekünk mindent.”* (Jn 4,25) Olyan messiást vártak, aki az 5Móz 18,15–19 alapján olyan próféta lesz, mint amilyen Mózes volt.¹ Őt „Helyreállító”-nak (más értelmezésben „Visszatérő”-nek)² nevezték, és váradalmuk szerint ő fogja helyreállítani a kultuszt, és kijelenteni számukra az igaz tanítást (vö. 4,19–20: *Az asszony ekkor így felelt: „Uram, látom, hogy próféta vagy. A mi atyáink ezen a hegyen imádták az Istent, ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van az a hely, ahol Istent imádni kell.”*). Hogy ez a váradalmuk mennyire eleven volt, ezt Josephus Flavius is megörökítette egy Kr. u. 36-ban történt eseményel:

„[...] a szamaritánusok föllázadtak, mert felbujtotta őket egy ember [...]. Fel-szólította a népet, vonuljon ki vele a Garizim-hegyre, amelyet a szamaritánusok szent hegynek tartanak; megígérte, hogy ott majd megmutatja a szent edényeket, amelyeket Mózes ott elásott.”³

Jézus és a samáriai asszony találkozásának történetében egy közbeszúrt elbeszélői magyarázat áll a 9. vers végén. Jézus vizet kér az asszonytól, az pedig csodálkozva kérdezi tőle: *„Hogyan? Te zsidó létedre tőlem kérsz inni, mikor én samáriai vagyok?”* Az elbeszélő summásan ad magyarázatot az asszony kérdésére, tudniillik, hogy a korabeli zsidók *nem érintkeznek (συγγρῶνται) a samáriaiakkal.*

¹ Ld. Jeremias, Joachim: Σαμάρεια κτλ. szócikk. In: Kittel, Gerhard – Friedrich, Gerhard (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. [ThWNT] Band VII. W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin–Köln–Mainz 1996, (88–94) 89–90. Bolyki János: „Igaz tanúvallomás”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest 2001, 127. Szabó Csaba: Samaritánus címszó. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztyén bibliai lexikon*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1995, 456–457. Ruzsiczky Éva: *Szamaritánusok címszó*. In: Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon*. XII. kötet. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2007, 546.

² A samaritánusok prófétai és királyi méltósággal felruházott messiására, a *Tábéire* nézve ld. Oepke, Albrecht: ἀποκατίστημι, ἀποκατάστασις címszó. In: *ThWNT I.*, 1966, (386–392) 386–387.

³ *Jos Ant XVIII.* 4,1 Ld. Josephus Flavius: *A zsidók története*. (XI–XX. könyv). Ford. Révay József. Negyedik kiadás. Talentum Kiadó, [h. n.] 2007, 455.

A συγχράομαι (*együtt használni, alkalmazni valamit; érintkezni*) ige használata⁴ nagyon plasztikus ebben az összefüggésben, mert az asszonynak korszából kellene adnia vizet Jézusnak. De hogyan is ihatnának egy edényből az egymástól elkülönült ellenségek? Vagyis nem lehet közöttük asztal-, edény- és pohárközösség.

Ennek az érintkezést, kapcsolattartást kizáró és szokássá merevedett magatartásnak akkor már hosszú története volt. Általánossá lett, megszontosodott az a magatartásforma, hogy zsidóknak és samáritánusoknak kölcsönösen kell gyűlölniük egymást. Az izraeliták pedig lenézték és megvetették a samáritánusokat.

A Kr. e. 2. század elején született *Jézus, Sirák fia könyve* is (50,26–27) arról tanúskodik, hogy a zsidók már hosszabb idő óta az *ostoba, balga sikemi népség* megbélyegzéssel illették a samáritánusokat, és ebben a deuterokanonikus könyvben ilyen jellemzést olvashatunk róluk a Példabeszédek könyvében is fellelhető, úgynevezett *számondás* stílusában:⁵

Két népre haragszik a lelkem,

a harmadik már nem is nép:

a Samária hegyén lakóké⁶ és a filiszteusok,

és a bolond nép, mely Sikemben lakik.

ἐν δυσὶν ἔθνεσιν προσώχθισεν ἡ ψυχὴ μου

καὶ τὸ τρίτον οὐκ ἔστιν ἔθνος

οἱ καθήμενοι ἐν ὄρει Σαμαρείας καὶ Φυλιστιμ

καὶ ὁ λαὸς ὁ μωρὸς⁷ ὁ κατοικῶν ἐν Σικμοῖς

És a valóság tényleg az, hogy a samáritánusok a Kr. e. 3. és 2. század fordulóján szakadtak el végérvényesen Izráeltől. De milyen előzmények között alakult ki ez a megbélyegzés?

A 2Kir 17,24–33 érdekes adalékot fűz a már említett betelepítés történetéhez: a betelepített lakosság, akiket Josephus Flavius és a rabbik is kutaiknak neveznek, mert nagy részüket Kutából telepítették Samáriába, ki voltak téve az oroszlánok támadásainak. (Bizonyára a háborús viszonyok, az egy időre kiürült településekbe bemerészkedő, az emberi hulla fogyasztására és a könnyű prédához szokott oroszlánok támadásaira kell gondolni.) A 2Kir szerint ez annak volt büntetése, hogy a betelepítettek nem ismerték, miként kell tisztelni Izráel Istenét. Pogányokként és a korabeli felfogás szerint jól tudták, hogy ha más ország területére lépnek vagy költöznek, tisztelniük kell annak istenét vagy istene-

⁴ Ld. Varga Zsigmond J.: *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataiboz*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1992, 889. „Az οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις kifejezés kétféleképpen is fordítható. Vagy úgy, hogy »a zsidók nem érintkeztek a samaritánusokkal«, vagy pedig úgy, hogy »a zsidók nem használtak közös edényeket a samaritánusokkal.«” Ld. Bolyki János: *i. m.* 128. (ld. még 132.).

⁵ A fordítás forrása: *Deuterokanonikus bibliai könyvek a Septuaginta alapján*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1998.

⁶ A római katolikus *Ó- és Újszövetség a Neovulgata alapján* (Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest 1997) szövegváltozata szerint: *akik Széir hegyén laknak*, vagyis az edomiták.

⁷ μωρὸς, vö. Mt 5,22: *aki pedig azt mondja atyjafiának: Ostoba! – méltó a főtörvényszéki eljárásra; aki pedig azt mondja: Bolond! – méltó a gyehenna tűzére.* – ὅς δ' ἂν εἶπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὅς δ' ἂν εἶπῃ· μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Az arám ῥακά jelentése: *rongy; ostoba, hitvány, bolond*; a héber logika szerint *istentelen*. Ld. Varga Zsigmond J.: *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataiboz*, 848.

it, és ennek minden bizonnyal eleget is tettek; viszont nem olyan módon, ahogy az Izráel Istenét illette volna. Ezért az asszír király visszaküldött a vidékre egy deportált papot, hogy tanítsa meg őket Izráel Istenének helyes kultuszára. Ők viszont – s ez az ő politeista felfogásuk szerint természetes volt – megtartották saját isteneik kultuszát is (vö. 2Kír 17,24–33), például a kutai Nergálét, akit a Mars bolygóban láttak megtestesülni, s akinek kultuszához emberáldozat is tartozott, mert ő volt a halál és háború istene. Viszont az őshonos és az izraelita istentisztelet gyakorló népesség vagy annak egy része részt vett a jeruzsálemi istentiszteleten (2Kron 30,1; 34,9; 35,18; Jer 41,5 skk).⁸

A samáritánusok szerettek volna csatlakozni a fogságból visszatérő és Jeruzsálemet, illetve a templomot újraépítő zsidókhöz, viszont Zerubbábel, Nehémiás és a családfők visszautasították őket, mint olyan idegen népelemeket, akik veszélyt jelentenek Izráel egyistenhitére (Kr. e. 5. század közepe), s kezdetben emiatt alakult ki ellenséges viszony a júdeaiak és a samáritánusok között. Elutasításuknak az lett a következménye, hogy a samáritánusok akadályozták a templom és a városfal újraépítését (Ezsd 4,1–16,⁹ és Manassé irányításával, aki Jojada főpap fia volt, a Garizim-hegyen építettek maguknak szentélyt az Úr tiszteletére.¹⁰ Manassé Szanballatt perzsa helytartó lányát vette el feleségül, s Nehémiás emiatt űzte el őt Judeából (Neh 13,28).¹¹

⁸ Ld. Kovács Károly: *Hellenizmus, Róma, zsidóság. Az Újszövetség korának világa*. Útitárs, Köln–Bécs 1969, 270.

⁹ Ld. még *Jos Ant XI*, 2,1–2., amely közli az Artahaszta királynak címzett és az Ezsd 4,11–16-ban lejegyzett levelet.

¹⁰ Ld. még *Jos Ant XI*, 8,2,4.; XIII, 9,1.

¹¹ Ld. még *Jos Ant XI*, 7,2: „Jóhánán halála után fia, Jójada nyerte el a főpapi méltóságot. Ennek volt egy Manassé nevű testvére, akihez Szánballát – az a satrapa, akit Dareios, a legutóbbi király, Samariába küldött: kutai ember, s tudvalevőleg ezektől származtak a samaritanusok – szívesen feleségül adta leányát, Nikasót, mivel látta, hogy Jeruzsálem híres város és királyai az asszíroknak és Coelesyria lakosainak sok bajt okoztak, és így abban reménykedett, hogy ez a házasság lesz majd a záloga annak, hogy az egész zsidó nép jóindulatot tanúsít iránta.” (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 46.)

XI, 8,2: „Jeruzsálem vénei túrhetetlennek tartották, hogy főpapjuk testvérének, Manassé-nak, aki idegen nőt vett feleségül, része legyen a papi méltóságban, tehát fellázadtak ellene. Az volt a felfogásuk, hogy ez a házasság mindazoknak, akik meg akarják szegni a házassági törvényeket, jó ürügy lesz, hogy idegen nőket vegyenek el, hiszen a házassági törvények megszegése és az idegen nőkkel kötött házasság volt az oka előbbi fogságuknak és sok szenvedésüknek is. Tehát követelték Manassétól, hogy váljon el feleségétől, vagy pedig ne végezzen többé oltári szolgálatot. Mivel a főpap éppen úgy haragudott emiatt, mint a nép, sőt meg is tiltotta testvérének, hogy az oltárhoz lépjen, Manassé elment apósához, Szánballáthoz, és értésére adta, hogy nagyon szereti ugyan leányát, Nikasót, de nem akarja elveszíteni miatta papi méltóságát, amelyet az ő népe körében nagy tekintély övez, és amely ugyanabban a családban száll apáról fiúra. Erre Szánballát megígérte neki, hogy ha Manassé megtartja leányát feleségül, nemcsak biztosítja neki a papi méltóságot, hanem megteszi főpappá és helytartóvá is abban a tartományban, amelyet ő kormányoz, továbbá Samaria legmagasabb hegyén, a Garizim-hegyen olyan templomot épít, és még hozzá Dareios király beleegyezésével, amely méltó párja lesz a jeruzsáleminek. Manassét csábították ezek az ígéretek, és ott maradt Szánballátnál, abban a reményben, hogy Dareios kegyelméből megkapja a főpapi méltóságot, mert Szánballát már nagyon öreg volt.

Josephus Flavius Nagy Sándor palesztinai hadjárata kapcsán is ír a szamaritánusok jelleméről (Palesztina 332-ben lett birodalmának része), s a történeti viszszapillantásba nyilván belevetíti, hogy ő és első századi zsidó kortársai milyenek tekintették a samaritánusokat. Ezt írja: miután a samaritánusok tudomást szereztek afelől, hogy a Jeruzsálembé bevonuló Nagy Sándor kedvezményeket adott a zsidók számára, elhatározták, hogy is ők is igyekeznek megszerezni ezeket, éspe-dig a következő módon:

„Miután Sándor Jeruzsálemben az ügyeket elrendezte, tovább vezette hadsere-gét a szomszéd városok felé. Minden város [...] örömmel fogadta; a szamaritá-nusok pedig – akiknek fővárosa a Garizim-hegyen lévő Szichem volt, ahol a zsidók hitehagyottjai laktak arra a hírre, hogy Sándor oly tisztelettel bánt a zsi-dókkal, elhatározták, hogy zsidóknak adják ki magukat. Tudniillik [...] a szama-ritánusok jelleme ilyen: ha a zsidóknak rosszul megy soruk, hallani sem akarnak a rokonságról, s ezzel tulajdonképpen helyes álláspontot foglalnak el, mihelyt azonban a zsidók viszonyai javulnak, azon nyomban csatlakoznak hozzájuk, ro-konaiknak nevezik magukat, és arra hivatkoznak, hogy József utódaitól, Efraimtól és Manassétől származnak. Éppen ezért most is nagy tisztelettel és lelkesedéssel járultak a király elé Jeruzsálem közelében. Miután Sándor megdí-csérte buzgóságukat [...], a szichemieket [...] eléje járultak és kérték: látogassa meg városukat, és tisztelje meg templomukat jelenlétével. Erre a király megígér-te, hogy visszajövet meglátogatja őket. De mikor most már azt is kérték, hogy engedje el nekik is minden hetedik évben a tizedet, mert ebben az évben nem aratnak, a király megkérdezte: kicsodák, hogy ilyesmit kérnek; erre azt felelték, hogy héberek, de a szichemieket sidóniaknak is szokták nevezni. A király to-vább faggatta őket, hogy vajon zsidók-e.”¹²

Amikor e kérdésre nemleges választ kapott tőlük, csupán annyit ígért meg, hogy alaposabban fog tájékozódni, és utána hozza meg döntését.¹³

A samaritánusok szentélyét I. Johannész Hyrkanosz makkabeus király (Kr. e. 135–104) romboltatta le Kr. e. 107-ben, mivel a samaritánusok a szír szeleu-kidákhoz pártoltak. I. Johannész Hyrkanosz erőszak alkalmazásával judaizálta Samáriát is, az edomitákkal is elfogadtatta a mózesi törvényt, és körülmetél-kedésre kényszerítette őket.¹⁴ Viszont a Garizim-hegy továbbra is kultuszhely maradt (vö. Jn 4,20).

Mivel pedig még sok pap és izraelita volt, aki ilyen módon házasodott, Jeruzsálemben meglehe-tős nyugtalanság támadt, mert ezek mind átpártoltak Manasséhoz, Szánbállát pedig pénzzel, szántófölddel és házhellyel támogatta őket, mert szívesen megtett mindent veje kedvéért.” (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 46–47.)

¹² *Jos Ant XI. 8,6* (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 51.).

¹³ Uo. 51–52.

¹⁴ *Jos Ant XIII. 9,1*: „Mídőn Hyrkanos értesült Antiochos haláláról, azonnal hadat indított a syriai városok ellen, abban a hiszemben, hogy nincsenek védőcsapataik, és ez valóban így is volt. Mádába várost seregének nagy erőfeszítése árán hat hónapi ostrom után vette be, aztán el-foglalta Samogát és a szomszédos helységeket, továbbá Szichemet és Garizimot, és leigázta a

A judeaiak és a samaritánusok viszonyát illetően Josephus Flavius egy olyan esetet is leír a *Zsidók történetében*, amely Sulpicius Quirinius szíriai helytartósága (Kr. u. 6–7) és Coponius palesztinai prokurátorsága alatt történt (Kr. u. 6–9): egyik páskaünnepen a samaritánusok emberi csontokat szórtak szét a templom területén, hogy tisztátalanná tegyék azt, s így lehetetlenné váljék az ünnep megülése:

„A kovásztalan kenyerek ünnepén, amelyet pászkának nevezünk, a papok éjfélt után rendszerint kinyitják a templom kapuit. Ezúttal alighogy ezt megtették, néhány samariai, akik titokban belopódtak Jeruzsálembe, emberi csontokat szórtak el a templom területén és a csarnokokban. Ezért ellentétben az ünnepi szokással, kénytelenek voltak megtiltani a belépést a templomba, és ezentúl jobban őriztetni.”¹⁵

A zsidók tehát nem vállaltak közösséget a samaritánusokkal, ők viszont nem fogadták be a Jeruzsálembe zarándokló zsidókat. A Lk 9,51–56 is megörökített egy ilyen esetet:

Amikor közledezt felemeltetésének ideje, elbatározta, hogy felmegy Jeruzsálembe, és követeket küldött maga előtt. Azok útnak indultak, és betértek a samaritánusok egyik falujába, hogy szállást készítsenek neki. De nem fogadták be, mivel Jeruzsálembe szándékozott menni. Látva ezt tanítványai, Jakab és János így szóltak: „Uram, akarod-e, hogy ezt mondjuk: Szálljon le tűz az égből, és égesse meg őket!” De Jézus feljűk fordult, megdorgálta őket, (és ezt mondta: „Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek, mert az Emberfia nem azért jött, hogy az emberek életét elveszítse, hanem hogy megmentsse.”) Aztán elmentek egy másik faluba.

Hogy a Lukács evangélista által lejegyzett eset mennyire nem volt elszigetelt, ezt egy Josephus Flavius által lejegyzett eset is alátámasztja Ventidius Cumanus szíriai prokurátorságának idejéből (Kr. u. 48–52).

„1. [...] a galileaiak, akik az ünnepre Jeruzsálembe zarándokoltak, rendszeresen Samarián át vették útjukat. Amikor most is ezen az úton mentek, Ginaé város lakosainak egy csoportja megtámadta őket, és sokat megölt közülük [...]. A támadás hírére a legtekintélyesebb galileaiak felkeresték Cumanust és kérték, álljon bosszút a meggyilkoltakért. Cumanust azonban megvesztegették a samaritánusok, így aztán rá se hederített a galileaiak panaszára. Ezen úgy felháborodtak, hogy a zsidók

---

kutai népet, amely a jeruzsálemi templomhoz hasonló szentély körzetében lakott. Ennek az építését, mint már fentebb említettem, Nagy Sándor engedélyezte hadvezére, Szánballát kérésére, Manassének, Jójáda főpap testvérének. Most, kétszáz év múlva, elpusztították a templomot. Ezenfelül Hyrkanos [...] leverte az edomitákat, de megengedte, hogy országukban maradjanak, ha rendszeresítik a körülmetélést, és hajlandók a zsidó törvények szerint élni. Csakugyan, ezek annyira szerették hazájukat, hogy elfogadták a körülmetélést és a zsidók többi szokását is, és ettől az időtől fogva maguk is zsidókká lettek. (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 153.) Ld. még *Jos De bello* I. 2,6 (Flavius Josephus: *A zsidó háború*. Görögből fordította Révay József. Ötödik kiadás. Gondolat Kiadó 1964, 25.).

¹⁵ *Jos Ant* XVIII. 2,2. (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 446–447.).

tömegét fegyverbe szólították [...], segítségül hívták Deinaios fiát, Eleázárt – azt a rablót,¹⁶ [...] és a szamaritánusok néhány faluját földig égették. Mihelyt Cumanus erről értesült a sebastéi helyőrséggel, négy zászlóalj más gyalogsággal és felfegyverzett szamaritánusokkal a zsidók ellen vonult. Sokat levágott közülük, és még többet foglyul ejtett. Midőn Jeruzsálem előjárói és főemberei látták, milyen szörnyű csapás sújtotta a népet, zsákruhába öltöztek, hamut hintettek fejükre és könnyörogve kérték a lázadó tömeget: álljanak el szándékuktól, dobják el fegyvereiket, és nyugodtan menjenek haza, hiszen különben elpusztítják szülővárosukat, fölégetik templomukat, és elhurcolják őket magukat, feleségeiket és gyermekeiket. A felszólításnak meg is volt a foganatja, a tömeg szétoszlott, a rablók pedig visszasompolyogtak odúikba. [...]

2. Most a szamaritánusok vezetői Ummidius Quadratus syriai kormányzóhoz fordultak, [...] és a samariai falvak fölégetése és földülése miatt bepanaszolták a zsidókat. [...] Ezzel szemben a zsidók a szamaritánusokat okolták a viszály és a harc miatt, főként pedig Cumanust, akit a szamaritánusok ajándékokkal megvesztegettek [...]. Miután Quadratus mindkét fél panaszát meghallgatta, elhalasztotta a tárgyalást, és megígérte, hogy majd akkor mond ítéletet, ha Júdeába megy, és az ügyet alaposabban megvizsgálja. A feleknek egyelőre be kellett érniük ennyivel. Nem sokkal utóbb Quadratus valóban elment Samariába, ahol alapos vizsgálat után úgy döntött, hogy a zavargás okai a szamaritánusok. De midőn arról értesült, hogy a zsidók között megint lázadás jelei mutatkoztak, a Cumanustól elfogott zsidókat keresztre feszíttette. Azután innen elment egy Lydda nevű helységbe, amely majdnem akkora volt, mint egy város; ott törvényszéket tartott, és újra tárgyalta a szamaritánusok panaszát. Eközben tudta meg az egyik szamaritánustól, hogy egy Doétos nevű előkelő zsidó négy más lázítóval együtt megpróbálta a népet elpártolásra bírni a rómaiaktól. Ezeket Quadratus kivégeztette, Ananiás főpap és Anan templomparancsnok cinkosait pedig bilincsbe verve Rómába küldte, hogy Claudius császár előtt feleljenek tetteikért. Ugyanígy megparancsolta a zsidók és a szamaritánusok előjáróinak, valamint Cumanus helytartónak és Celer ezredesnek, hogy menjenek Itáliába a császár elé, és az ő bírói széke előtt intézzék el viszályukat. [...].

3. Midőn Cumanus a samariai főemberekkel Rómába érkezett, a császár hátránapot tűzött ki nekik, amelyen majd viszályukat tárgyalni fogják. A császár szabadon bocsátott rabszolgái és bizalmasai a legnagyobb erőfeszítéssel dolgoztak Cumanus és a szamaritánusok érdekében, és valóban megnyerték volna a pert a zsidók ellen, ha az ifjabb Agrippa, aki éppen Rómában volt, és látta

¹⁶ A görög szövegben a *rablót* szót itt a *ληστής* fejezi ki, ami ebben az összefüggésben egy zélótavezérre vonatkozik. Vö. Hengel, Martin: *Die Zeloten*. Untersuchungen zur Jüdischen Freiheitsbewegungen in der Zeit von Herodes I. bis 70 nach Chr. E. J. Brill, Leden–Köln 1961, 354. Ld. még *Jos De bello* II. 12,4 (Flavius Josephus: *A zsidó háború*, 163.), hol nemcsak Eleázárról, Deinaios fiáról (Eleázár ben Dinaj) olvasunk, hanem társáról, Alexandroszról is (a fordításban: Alexander), akik „az akrabattai toparchia közelében lakó samaritánusokat megtámadták, öregjét-fiatalját lemészárolták, és falvaikat felégették.”

a zsidó főemberek súlyos helyzetét, nem kérte volna meg Agrippinát, a császár feleségét: járjon közbe férjénél, hogy amikor a vizzályban dönt, azokat sújtsa megérdemelt büntetéssel, akik okai voltak a lázongásnak. Ez a közbelépés jól előkészítette Claudius, aki ítéletében a szamaritánusokat bélyegezte az ellenségeskedések értelmi szerzőinek, és közülük azokat, akik előtte megjelentek, kivégeztette, Cumanust száműzte, Celer ezredet visszavitette Jeruzsálembe, a nép szeme láttára végighurcoltatta az egész városon, azután pedig lefejeztette.¹⁷

Amint azt Jn 8,48 is mutatja a „samáritánus” megjelölés gyalázkodó kifejezéssé lett Jézus idejében, ezt a bélyeget még órá is rásütötték, a mikor a lomb-sátrak ünnepén vitatkozásba keveredett kortársaival, és szemükbe mondta, hogy nem engedelmessékednek Istennek. Azok pedig ezzel vágta vissza: „*Vajon nem jól mondjuk, hogy samáriai vagy te, és ördög van benned?*”

3. A történet néhány tanulságos mozzanata

Jézus... elhagyta Júdeát, és elment ismét Galileába. Samárián kellett pedig átmennie, és így jutott el Samária egyik városához, amelynek Sikár volt a neve. (2–5. v.)

Jézus Sikártól mintegy 1,5 kilométernyire pihent meg azon a földterületen, amelyet Jákób, a közös ős adott fiának, Józsefnek. Itt volt a pátriárka legendás kútja. Ma is megvan. Forrása 32 méter mélységben buzog fel. Az ásott kút 2,3 méter átmérőjű, fedelén merítésre szolgáló két nyílás van.¹⁸ Jézusnak nincs mivel merítenie, tehát rászorul az asszony jóindulatára, mert neki van korsója, amelyet leereszthet a kútba. Az asszony névtelen, hogy helyébe bárkit behelyettesíthessünk. Viszont mellőzhetetlenül samáritánus, hogy valaki olyanra gondoljunk, aki különbözik tőlünk hitbeli felfogásában.

Jézus hajlandó *egy korsóból inni* a samáriai asszonnyal, ez pedig a közösségvállalás sokat mondó jele. Persze beszélgetni is kezd az asszonnyal, mert ezzel lesz teljesebbé a találkozás. A samáritánus asszonyoknak szabad volt nyilvános helyen beszélniük férfiakkal. Tehát a tilalmat vagy bevett szokást csak Jézusnak kell megszegnie. De ő ezt különösebb gondolkodás és mérlegelés nélkül teszi meg. A samáritánusok, hogy úgy mondjam, előbbre jártak a zsidóknál az emancipáció terén: ugyanis a nők együtt tanulmányozhatták a Tórát a férfiakkal, és tanúskodásukat is elfogadták.¹⁹

Jézus tehát beszédbe elegyedik az asszonnyal. Ezzel a történet olyan fordulatot vesz, amelynek el kell indítania valamit bennünk. Nemcsak valamilyen érzést, csodálatot, hanem – mert Isten Igéjét olvassuk – cselekvésre is kell indítania, ugyanis mindannyian Krisztus tanítványainak, követőinek tartjuk magunkat.

¹⁷ *Jos Ant XX. 6,1–3* (Josephus Flavius: *A zsidók története*, 569–572.). Ld. még *Jos De bello II. 12,3–7* (Flavius Josephus: *A zsidó háború*, 163–165.).

¹⁸ Bolyki János: Jákób kútja címszó. In: Barta Tibor (szerk.): *Keresztény bibliai lexikon*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1993, 713.

¹⁹ Ld. bővebben: Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás?*”. *Kommentár János evangéliumához*, 127–128.

Bár előbb több példa szemléltette, hogy milyen is volt a zsidó–samáritánus viszony, és hogy általános volt közöttük a kölcsönös ellenségeskedés, ez nem zárta ki a kivételeket, s ezt történetünk is igazolja: *Tanítványai ugyanis elmentek a városba, hogy ennivalót vegyenek.* (8. v.)

A szükséghelyzetek összehoznak. Ilyenkor félreteszünk, félre kell tennünk egyéb, máskor fontosnak ítélt dolgokat. Vannak olyan élethelyzetek, amikor éppen arra szorulunk rá, akitől általában elkülönülünk. Tartjuk magunkat a régóta bevett, az átvett magatartásformához? Vagy reménykedünk abban, hogy vannak a másik felekezetűek között is kivételek? Magunkhoz ragaszkodunk, vagy pusztán a felekezeti magatartásformának teszünk eleget?

A szükség, az élet több mint a felekezeti hovatartozás; és van a samaritánusok között is irgalmas; és közben kiderülhet, hogy igenis vannak közös témáink, nemcsak mindennapiak, hanem hitbeliek is, és úgy beszélgethetünk ezekről, hogy gyarapodunk egymás hite és hittapasztalatai által.

Samárián kellett... átmennie. ("Εδοι δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας.") „Kellott”. Samáriát ki is lehetett volna kerülni. De János evangéliumában itt is a *kell*, *szükséges* szó áll, akárcsak a 3,7.14–15.30-ban is:

Ne csodálkozz, hogy ezt mondtam neked: Újjonnan [felülről] kell születnetek.

És abogyan Mózes felemelte a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is felemeltetnie, hogy aki hisz, annak örök élete legyen őbenne.

Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbé lennem.

Mindhárom idézet egy-egy *felülről*, Istentől elrendelt szükségszerűségről szól, s ezt a *kell*, *kellott* szót ugyanilyen értelemben használja több rendben a többi három evangélista is.²⁰

Csak lehetőség a különböző istenfélők, keresztények/keresztyének találkozása, beszélgetése? Lám, még a közös megnevezésünkben sem tudunk közös nevezőre jutni, mert akarva, nem akarva, még ezzel is a felekezeti különbséget hangsúlyozzuk. Vagy pedig nem lehetőség, hanem szükséges, kell találkoznunk, legfőképpen azért, mert ezt Isten rendeli el felülről.

„Menj el, hívd a férjedet, és jöjj vissza!” Az asszony így válaszolt: „Nincs férjem.” Jézus erre ezt mondta: „Jól mondtad, hogy férjed nincs, mert őt férjed volt, és akivel most élsz, nem férjed: ebben igazat mondtál.” (16–18. v.)

Amikor idáig jut a beszélgetés, Jézus nem rója meg az asszonyt, nem minősíti paráznának, vagy esetleg olyan szerencsétlennek, aki talán már ötször is megözvegyült, és most, amikor valakivel összeállt,²¹ már régen túllépett minden újabb házasságkötésre vonatkozó engedményt. Nem kezd annak kifejtésébe, hogy a zsidó írástudói szabályozás, törvénykezés három válást engedélyez.

²⁰ Vö. Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás?*”. *Kommentár János evangéliumához*, 131.

²¹ Az öt férj és egy újabb élettárs magyarázasi lehetőségeire nézve ld. uo. 134.

Nem bűne felrovásával akar rögtön változtatni rajta. A sarokba szorítás védekezést, elzárkózást válthat ki. Csupán ennyit mond: *ebben igazat mondtál* (τοῦτο ἀληθές εἶρηκας). Másként: *a valóságot mondtad*. Méltányolja őszinteségét, s amikor az asszony azzal együtt tapasztalja mindezeket, hogy prófétai adománnyal megáldott zsidó ember (19. v.), még bátrabban kérdez, és Jézus valami olyan lényeges dolgot mond el neki, amely általa valósul meg, amelynek általa *kell* megvalósulnia (20–24. v.):

A mi atyáink ezen a hegyen imádták az Istent, ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van az a hely, ahol Istent imádni kell.” Jézus így válaszolt: „Higgy nekem asszony, hogy eljön az óra, amikor nem is ezen a hegyen, nem is Jeruzsálemben imádjátok az Atyát. Ti azt imádjátok, akít nem ismertek, mi azt imádjuk, akít ismerünk, mert az üdvösség a zsidók közül támad. De eljön az óra, és az most van, amikor az igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát, mert az Atya is ilyen imádókat keres magának. Az Isten Lélek, és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk.”

A történetnek ez a szakasza akár paradigmának is tekinthető, hogy miként kell egymás felé közelednünk, és erősíteniünk a kölcsönös nyitottságot és bizalmat.

A valóságot mondtad. Ez a *helyes, igaz, való* szó háromszor köszön vissza Jézus válaszában, és összekapcsolódik a Lélekkel és a korábban már említett *kell, szükséges* szóval. A Lélek a helyes, az igazi istentiszteletre tanít meg, kell hogy megtanítsa. Nem majd, hanem most, már most, jelenlétében.

Jézus hallatlanul új dolgot mondott a samáritánus asszonynak. A korabeli vallásoknak mind szent helyekhez kötött istentisztelete volt. A zsidóknak is. Jézus itt lelki, spirituális istentiszteletről beszél. De ez nem egyéni, individuális, privát kegyességet jelent, nem felekezeti jellegű, itt vagy ott megvalósuló, hanem az ő testének templomához (ld. Jn 2,21), az ő személyéhez kötött istentiszteletet. Ahol Jézus Szentlelke által jelen van, ott lehet tisztelni az Atyát. Ő maga határozza meg az istentisztelet módját is.²² Úgy kell tisztelni az Atyát mint ő, vagyis az ő nekünk elküldött Lelke által, aki adatik júdeai zsidónak, a hellenista zsidónak, a prozelitának, a samáritánusnak, a görögnek, a barbárnak, akik végül is közösen vallják: *tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője* (4,42; itt ismét a János által oly szívesen és gyakran használt *igazán, valóságosan, ténylegesen és rejtgetetlenül* szó áll).

Az asszony így felelt: „Tudom, hogy eljön a Messiás, akít Krisztusnak neveznek, és amikor eljön, kijelent nekünk mindent.” Jézus ezt mondta neki: „Én vagyok az, aki veled beszélek.” (25–26. v.)

Jézus nem valami nagy nyilvánosság előtt, egy – a történet idejéhez képest anakronisztikus kifejezéssel – ökumenikus gyűlésen javasolja és kéri nyilatkozatba foglalni az Istentől, felülről, újra és újra szükségesnek tartott igényt.

²² Ld. Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás?*”. *Kommentár János evangéliumához*, 136.

Hanem ott, ahol a szükség, az élet adja, megszólítja a másfajta, a történelmi események miatt más tradíciójú és másképpen hívó Isten-teremtette embert: elfogadja, közösséget vállal vele, és segít neki előbbre jutni azokban a kérdéseiben és gondjaiban, amelyeket eddig talán még soha senkivel nem mert így megosztani.

„*Én vagyok az, aki veled beszélek.*” Amikor ezt olvasom, és Isten tudja, már hányszor olvastam, mindig ugyanúgy kiráz a hideg, és valami félelmetes és kellemes megrendülés vesz hatalmába. János evangéliumában ez az első *én vagyok* mondás, és ez éppen annak a másfajta, máshol és Istent másként tisztelő, de a Messiást váró embernek szól. Sokatmondó ez ma is abban a világban, ahol az ökumené nem ismeretlen fogalom előttünk.

Jézus a személyesség, a szükség, az élet, illetve az Isten adta alkalmakban kezd beszélgetésbe, olyan életű zsidó–samáritánus párbeszédbe, amely számára igazi örömet jelent, a samáritánus asszonynak pedig olyan hitélményt, amely meghatározza a zsidókkal kapcsolatos gondolkodását, s gondolom, egész életét is, s ugyanakkor Sikár lakosaiét is, akik vendégül is látták Jézust.

Tanítványai éppen ekkor jöttek meg, és csodálkoztak azon, hogy asszonnyal beszél, de mégsem mondta egyikük sem: „Mit akarsz, vagy mit beszélsz vele?” (4,27)

Ugye érezzük, értjük, mire szolgálnak ezek az evangélista által a tulajdonképpen történetbe beszúrt elbeszélői kérdések?

Zárógondolatok

Milyen üzenete van a Jézus samáriai asszonnyal való találkozásának a különböző egyházak közötti viszony tekintetében?

Mindenekelőtt az, hogy mernünk kell nyitni, és nyitottaknak kell lennünk egymás irányában. Jézus példaként állítja elénk a maga nyitottságát. Ő kezdeményezi ezt a nyitást. Túlteszi magát azon a megrögzött és már magától értetődő tradíción, hogy az izraelita akkor igaz, ha elkülönül a samaritanustól, és nem vállal közösséget vele.

Milyen változásokra volna szükség ahhoz, hogy a különböző hitvallású egyházak tagjai testvérként tudjanak egymásra tekinteni?

Jézus és a samáriai asszony találkozásának történetében azt is észre kell vennünk: Megváltónk nem abból indul ki, hogy az asszony samáriai, hanem abból, hogy ő is szomjazik a szomjazás szimbolikus értelmében is, és Isten gyermeke, akire – akár jó, akár rossz – ráragyog Isten gondviselésének fénye, s az ő földjére is hull az életet fenntartó gabona növekedéséhez szükséges eső (Mt 5,44–45). Jézus nem mond ki lesújtó és kárhóztató ítéletet az asszony felett, hanem úgy irányítja a beszélgetést, hogy míg olvassuk azt, a mi gondolataink is a leglényegesebb közös témánk felé haladjanak: mindannyian ugyanannak az Atyának vagyunk gyermekei, és Krisztus, a Messiás megváltásában hiszünk.

Hogyan értelmezhetjük Herbert Haag „Csak aki változik, marad hű önmagához” mondatát a változásról az ökumenizmus vonatkozásában?

Herbert Haag mondata olyan ellentmondást fogalmaz meg, amely rögtön gondolkozásra készítet, és amelyet végső soron nem is tudunk feloldani. De az a legjobb, ha ezt az ellentmondásos állítást Isten személyének és cselekvésének bibliai leírásai alapján értelmezzük, hogy tudniillik Isten képes „megbánni” azt, amit tett, képes megrövidíteni ítéletének tartamát, és könyörülni, megbocsátani, hogy helyreállítsa közösségét velünk. Ilyen értelemben kell nekünk is változunk, hogy közösségünk legyen egymással.

A görög világ felé nyitó zsidóság nem kerülhette el a szinkretizmus és a hellén filozófia kísértéseit, nem tudott független maradni például a platóni és a sztoikus gondolkozásmódtól, és e hatások alól az elgörögösödött zsidóság kiemelkedő alakja, Alexandriai Philón sem tudta kivonni magát. Jól tükrözik ezt tóra-magyarázatai, valamint tisztán filozófiai munkái.

A *Quod Deus sit immutabilis* – Isten mozdulatlansága című munkájában ezt fejt ki 1Móz 6,6 – ...*megbánta az Úr, hogy embert alkotott a földön, és megszorodott szívében*²³ – magyarázatoként: noha ebből az ígehelyből mintha az sejlene, hogy Isten változó volna,²⁴ ő mégsem másíthatja meg elhatározásait. Alexandriai Philón itt a Septuaginta „óvatosan” fordító szövegét tartotta szemé előtt, amely így hangzik: καὶ ἐνεθυμήθη²⁵ ὁ θεὸς ὅτι ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διενόηθη – „és Isten gondolkozni kezdett afelett, hogy embert teremtett a földre, és elgondolkodott.” Holott a héber szöveg szerint itt is azt láthatjuk, hogy az Ószövetség nem tudott, nem félt, de nem is akart másképpen beszélni Istenről, hanem csak úgy, ahogy azt az Isten által ihletet hívó ember tapasztalta meg a maga hitéletében, illetve ahogy azt emberi fogalmakkal volt képes leírni.

A platóni, vagyis az emberi bölcsélet hatásra Philón úgy látja Istent, mint aki

„[...] mozdulatlan, örökkön dicsőségének trónján ül, akaratát különböző cselekvők (Szava, Bölcsessége, Törvénye stb.) vagy teremtett alattvalói, az angyalok segítségével hajtja végre, [...] és kárhoztatja Isten bármilyen emberi formában történő elképzelését (*Plant* 35; vö. *Opif* 69; *Leg. All.* 1,36; *Sacr* 95 stb.).”²⁶

Ez az emberi bölcsesség nemcsak színtelenné, hanem statikussá, mozdulatlan képpé teszi az Ószövetség által kijelentett Istent, aki viszont csupa eleven-ség, dinamika, aki – más analógia hiányában – emberien élő: járkál, kertet ültet, érez, szimatol, megbán, és még sok más ezekhez hasonló emberi cselekvést

²³ וַיִּבְחַם יְהוָה בִּרְעֵשָׁה אֶת־הָאָדָם בְּאָרְץ נִוְחָעֶצֶב אֶל־לִבּוֹ

²⁴ Vö. „Az egyetlen pedig, aki se nem mozgó, sem mozgásba nem hozható, az a tekintélyes Fejedelem és Úr, akinek képmása méltán lehet a hetes szám. Ebben a vonatkozásban Philolaosz is az én nézetem mellett tanúskodik. »Ugyanis, mint mondják, létezik egy mindenek feletti úr és fejedelem, egy örökké létező, szilárdan állandó, mozdulatlan isten, aki csupán önmagával azonos, s minden mástól különbözik.«”

²⁵ ἐνθυμέομαι – *gondolkozni valami felől, elgondolkozni valami felett.*

²⁶ Stead, Christopher: *Filozófia a keresztényen ókorban.* Ford. Bugár M. István. Osiris Kiadó, Budapest 2002, 116.

végez, de mégis magához hűségesen, önmagáért cselekszik (vö. Ézs 48,11: *Ön-magamért, önmagamért cselekszem*; ld. még 43,25: *Én, én vagyok az, aki eltörlöm álnok-ságodat önmagamért, és vétkeidre többé nem emlékezem.*)

Istenünk – úgymond – változik, s noha változatlanul ugyanaz, önmagához mindig hű. Ebben is titokzatos marad előttünk. És a legjobb az, ha mi ezt a ka-nonizált, bibliai istenképet tartjuk magunk előtt.²⁷

Felhasznált irodalom

- Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás*”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest 2001.
- Bolyki János: Jákób kútja címszó. In: Barta Tibor (szerk.): *Keresztény Bibliai Lexikon*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1993, 713.
- Deuterokanonikus bibliai könyvek a Septuaginta alapján*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1998.
- Flavius Josephus: *A zsidó háború*. Görögből fordította Révay József. Ötödik kiadás. Gondolat Kiadó 1964, 25.
- Hengel, Martin: *Die Zeloten*. Untersuchungen zur Jüdischen Freiheitsbewegungen in der Zeit von Herodes I. bis 70 nach Chr. E. J. Brill, Leden–Köln 1961, 354.
- Jeremias, Joachim: Σαμάρεια κτλ. szócikk. In: Kittel, Gerhard – Friedrich, Gerhard (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Band VII. W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin–Köln–Meinz 1996, 88–94.
- Josephus Flavius: *A zsidók története*. (XI–XX. könyv). Ford. Révay József. Negyedik kiadás. Talentum Kiadó, [h. n.] 2007, 455.
- Kovács Károly: *Hellenizmus, Róma, zsidóság. Az Újszövetség korának világa*. Útitárs, Köln–Bécs 1969.
- Oepke, Albrecht: ἀποκατίστημι, ἀποκατάστασις címszó. In: Kittel, Gerhard – Friedrich, Gerhard (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Band VII. W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin–Köln–Meinz 1966, 386–392.
- Ruzsiczky Éva: *Szamaritánusok címszó*. In: Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon*. XII. kötet. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2007.
- Stead, Christopher: *Filozófia a keresztény ókorban*. Ford. Bugár M. István. Osiris Kiadó, Budapest 2002, 116.
- Szabó Csaba: Samaritánus címszó. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztény bibliai lexikon*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1995, 456–457.
- Varga Zsigmond J.: *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1992.

* * *

²⁷ A kérdéseket Nemes István, a váradi Posticum kulturális központ programigazgatója és a konferencia szervezője tette fel az előadónak. Ld. Nemes István: „Nytottnak lenni egymás iránt ” In: *Bihari Napló* 2016. nov. 25. (<https://www.biharinaplo.ro/helyi/2016/11/24/nyitottnak-lenni-egymas-irant.biharinaplo>).

Diese Arbeit ist die redaktierte Wiedergabe jenes Vortrags, der im Herbst 2016 im christlich-kulturellen Zentrum, Posticum (Oradea/Großwardein) gehalten wurde, mit dem Zweck dem Ökumenismus Wege zu öffnen und die Annäherung zwischen den Konfessionen zu fördern. Die Arbeit zeigt zuerst den geschichtlichen Hintergrund der jüdisch-samaritanischen Feindschaft. Es werden aus der Begegnungsgeschichte Jesu mit der Samaritanerin solche Momente hervorgehoben, die im konfessionellen Zwiegespräch paradigmatisch gelten könnten.

Schlüsselwörter: Juden und Samaritaner, Jesus und die Samaritanerin.